

Göçmenlere Yönelik Klişe Söylemlerin Varlık Nedenleri

The Origins of Stereotypical Discourses about Migrants

Fatma Duygu ARSLAN

Dr. Öğr. Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi, İİBF,
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü,
fdcan@kku.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0003-1685-1398>

Makale Başvuru Tarihi: 10.12.2025

Makale Kabul Tarihi: 24.02.2026

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Refik YASLIKAYA

Prof. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, İİBF,
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü,
refik@kku.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-4419-2388>

ÖZET

Anahtar Kelimeler:

Göç,

Göçmen,

Klişe,

Önyargı,

Bu makale, göçmenlere yönelik klişe söylemlerin hangi bilişsel, kültürel ve toplumsal dinamikler üzerinden üretildiğini incelemekte; bu tür söylemlerin yalnızca yanlış bilgiye dayalı basit algı hataları olarak ele alınmasının yetersiz kaldığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmanın temel önemi, göçmen klişelerinin oluşumunu önyargı ve ayrımcılık literatürüyle ilişkilendirerek, bu klişelerin tarihsel süreklilik gösteren ve farklı coğrafyalarda benzer temalar etrafında yeniden üretilen yapılar olduğunu göstermesinde yatmaktadır. Makale, yöntemsel olarak sosyal psikoloji ve göç literatürüne dayalı kavramsal ve kuramsal bir analiz yürütmekte; Antik Yunan'dan günümüz Amerika ve Avrupa örneklerine uzanan seçili tarihsel ve güncel vakalar üzerinden karşılaştırmalı bir değerlendirme sunmaktadır. Analiz sonucunda, göçmen klişelerinin bilgi eksikliğinin ötesinde kültürel ezberler, tehdit algıları ve mevcut eşitsizlikleri meşrulaştıran ideolojik eğilimlerin kesişiminde üretildiği sonucuna ulaşılmakta; bu bütüncül kuramsal çerçevenin, göç politikalarının tasarımı ve uygulanması açısından yol gösterici bir perspektif sunduğu ileri sürülmektedir.

ABSTRACT

Keywords:

Migration,

Migrant,

Stereotype,

Prejudice,

This article examines the cognitive, cultural, and social dynamics through which stereotypical discourses about migrants are produced, arguing that reducing such discourses to simple misperceptions or a lack of information is insufficient. The significance of the study lies in its effort to situate migrant stereotypes within the broader literature on prejudice and discrimination and to demonstrate that these stereotypes constitute patterns marked by historical continuity and are reproduced around similar themes across different periods and geographical contexts. Methodologically, the article employs a conceptual and theoretical analysis grounded in the social psychology and migration literature, offering a comparative assessment of selected historical and contemporary cases ranging from Ancient Greece to present-day examples in the United States and Europe. The analysis concludes that migrant stereotypes are generated at the intersection of cultural memorization, perceived threats, and ideological tendencies that legitimize existing inequalities, and argues that this holistic theoretical framework provides a guiding perspective for the design and implementation of migration policies.

Önerilen Alıntı (Suggested Citation): ARSLAN, Fatma Duygu ve YASLIKAYA, Refik (2026), “Göçmenlere Yönelik Klişe Söylemlerin Varlık Nedenleri”, **Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi**, S.9(1), ss.18-32, Doi: <https://doi.org/10.33712/mana.1839453>

1. GİRİŞ

Yerleşik insan yaşamının başlangıcına uzanabilecek kadar eski bir olgu olan ve pek çok farklı sebebe bağlı olarak ortaya çıkan göç, en genel ifadeyle insanların bulunduğu yerden ayrılmak ve başka bir yere taşınmak suretiyle yer değiştirmesi şeklinde tanımlanabilen toplumsal bir harekettir. Bu yer değiştirme olgusunun sahip olduğu incelenebilir pek çok boyutu bulunmaktadır. Buna ek olarak, göçün özellikle 20. yüzyılda hız kazandığı da bilinmektedir. Dolayısıyla göç üzerine yapılan araştırmalar sosyal bilimler literatüründe geniş bir yer tutmaktadır.

Göç süreçlerine bakıldığında, bu hareketten etkilenenlerin hem göç eden hem de yaşadığı yere göç edilen insanlardan oluştuğu görülmektedir. Göç alan toplumun tarihsel, kültürel ve sosyal birikimine ve göçün bölgede yarattığı dönüşümün niteliğine göre göç olgusuna ve göçmenlere yaklaşım biçimleri çeşitlenmektedir. Göçmenlerin yerel ekonomiye katkı sağladığı durumlarda olumlu tutumlar ve söylemler gözlenmekle birlikte; göçmen algısının çoğu zaman olumsuz yönüyle öne çıktığı yaygın biçimde kabul görmektedir. Bu negatif algı, yerli halk tarafından üretilen klişe söylemlerde kolaylıkla fark edilmektedir.

Üstelik bu durum, söz konusu coğrafyanın göç alan ya da göç veren konumda olmasından bağımsız olarak gelişmektedir. Nitekim göç olgusu, tarih boyunca farklı dönemlerde ve farklı bağlamlarda göçmenlere yönelik klişe üretimini beraberinde getirmiştir. Bu klişeler her daim aynı biçimde tekrarlanmasa da göçmenleri belirli kalıplar içinde tanımlama eğiliminin sürekliliği dikkat çekicidir. Örneğin (*göçmenlerin göç ettikleri yerin dilini bilinçli olarak benimsemedikleri ya da kullanmadıkları gibi*) dile ilişkin geliştirilen klişeler, geçmişte Amerika'ya göç eden Hispanikler ile günümüzde Türkiye'ye gelen Suriyeliler örneklerinde görülebildiği gibi, farklı tarihsel ve toplumsal koşullar altında yeniden üretilmektedir.

Süreklilik veya değişkenlik gösteren göçmen klişelerinin¹ hangi nedenlerle varlık gösterdiğini ortaya koymak, bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Çalışmada nitel bir yaklaşımla ve literatür incelemesi yöntemiyle, sosyal psikoloji ve göç çalışmaları alanında yapılmış temel araştırmalardan faydalanılarak, kavramsal bir tartışma çerçevesi kurulmaktadır. Çalışmada klişe olgusunun kavramsal ve ontolojik arka planı belirlendikten sonra, antik çağlardan günümüze kadar farklı coğrafyalarda göç alan toplumlar tarafından üretilmiş klişe söylemlerin örneklendirilmesi planlanmaktadır. Bu örnekler, göçmen algısının olumsuz yönünün sürekliliğine ve baskınlığına ilişkin genel kanının sınanmasında dayanak noktası olarak kullanılacaktır. Kavramsal tartışmayı desteklemek amacıyla seçilen bu örnekler literatürdeki araştırmalardan derlenmiş olup; çalışmada ampirik bir analiz iddiası bulunmamaktadır. Çalışmanın son aşamasında, farklı dönemlerde ve farklı göç güzergâhlarında ortaya çıkan göçmen klişelerinin varlık nedenleri irdelenecektir. Bu çalışmanın, göçmenlere yönelik klişe söylemlerin neden ortaya çıktığını açıklığa kavuşturarak göç literatürüne sağlayacağı katkı, literatürde benzer çalışmaların olmamasından ileri gelen boşluğu doldurmasıyla sınırlı değildir. Çalışmanın katma değerini artıran bir başka yönü, toplumdaki olumsuz göçmen algısının, gerekçeleriyle birlikte göz önünde bulundurulmasıyla, makul göç politikaları üretme ve etkin bir göç yönetim süreci yürütmeyi mümkün kılma potansiyelidir. Göçle birlikte ortaya çıkan ve göç var olduğu sürece üretileceği öngörülebilen bu kalıplaşmış söylemlerin inceleme nesnesi olarak sahip olduğu mütemadi ve müstakil değer de bu çalışmanın yapılmasındaki gerekliliği destekler niteliktedir.

2. BİR KAVRAM OLARAK KLİŞE

Göçmenlere yönelik tutumların başında, onlara karşı geliştirilen söylemler gelmektedir. Bu söylemler çoğunlukla klişeler şeklinde tezahür etmektedir. Göçmenlerle özdeşleşmiş klişeleri ve bunların oluşma motivasyonunu irdelemeden önce klişelere kavramsal olarak odaklanmak gerekmektedir. Zira göçmenlerin yerel halkta uyandırdığı duygular, akla getirdiği çağrışımlar ve bu çağrışımların davranışsal yansımaları, çoğu zaman birbirine karışabilmekte ve bu da konunun daha dikkatli ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle, klişe kavramıyla sıklıkla karıştırılan ya da klişe kavramı yerine kullanılabilen başka bazı terimlere kısa da olsa değinmek önemlidir. Bu noktada kavramsal netliği sağlamak için, toplum içindeki bir insanın diğerleriyle etkileşimini toplumsal ve psikolojik açılardan incelemesi bakımından sosyal bilimlerin kimi hususlarda başvurma gereksinimi duyduğu ve beslendiği sosyal psikoloji literatürüne yönelmek gerekmektedir. Çünkü göç olgusuyla yüzleşen toplumların reaksiyonlarından biri biçiminde karşımıza çıkan klişeler, sistematik olarak psikolojinin alt dallarından biri olan sosyal psikolojinin sınırları içerisinde incelenmektedir.

1 İngilizce literatürde “stereotype” kelimesiyle ifade edilen ve Türkçeye klişe, stereotip, basmakalıp inanış ya da kalıp yargı gibi kelime/kelime gruplarıyla çevrilen kavram, çalışmanın sınırları içerisinde klişe terimi kullanılarak ele alınmaktadır.

Bahsi geçen kavram karmaşası çerçevesinde yapılabilecek ilk tespit, klişenin sıklıkla önyargı ile karıştırıldığıdır. Başka bir ifadeyle klişelerin insan zihnindeki yerini anlayabilmek için öncelikle önyargının ne anlama geldiğinin bilinmesi gerekir. Sosyal psikoloji literatüründe önyargı, bir kişiye yalnızca ait olduğu grup üzerinden tepki verme yönündeki içsel eğilim olarak tanımlanmaktadır. Bu eğilim nesnel bilgiye değil; bireyin zihninde, ait olunan grup temelinde kurulan indirgemeci, duygusal ve çoğu zaman katı bir yargıya dayanmaktadır (Yinger, 1968:449).

Klineberg (1968:439), bu yargıların yetersiz ya da hayal ürünü kanıtlara dayandığını; gerekli bilgi toplanmadan ya da inceleme yapılmadan bir birey ya da gruba yönelik önceden oluşmuş bir düşünce şeklinde ortaya çıktığını ifade etmektedir. Buna karşılık klişeler ise bir kişinin sevgi veya nefret gibi önyargılarını haklı göstermek için başvurduğu abartılmış düşünceler ya da genellemeci temsillerdir. Bireyler gerek olumlu gerekse olumsuz duygusal eğilimlerini rasyonelleştirmek adına klişelere başvurabilirler. Bu klişelerin hakikatten beslenme, temsillerin ise ampirik gerçeklikle örtüşme zorunluluğu yoktur. Bazı klişeler herhangi bir deneyime ya da nesnel olguya dayanmaksızın inşa edilebilir. Ancak bu durum, her klişenin mutlaka yanlış ya da temelsiz olduğu anlamına gelmemektedir (Allport, 2016:231-234).

Klişe ve önyargı ilişkisini tamamlayan bir diğer önemli kavram ayrımcılıktır (*discrimination*). Doğru ya da yanlış klişeler, birey ya da gruplara dair önceden şekillenmiş zihinsel şemalar olarak önyargının bilişsel düzeyini temsil ederken; bu zihinsel çerçevenin davranışsal düzleme taşınması, yani belirli bireylere ya da gruplara yönelik dışlayıcı, ayrıcalıklı ya da düşmanca davranışlarda bulunulması, ayrımcılık olarak tanımlanır (Klineberg, 1968:439).

Önyargı ve ayrımcılıkla sınırları belirlendikten sonra klişelerin sözlük tanımlarına bakılabilir. Klişe kavramını Oxford English Dictionary (t.y.), “bir kişiyi, durumu vb. simgeleyen özelliklere ilişkin önyargılı ve aşırı basitleştirilmiş bir fikir; buna dayalı bir tutum” şeklinde tanımlamaktadır. Merriam-Webster Dictionary (t.y.) de benzer biçimde klişeyi “bir grubun üyeleri tarafından ortak olarak kabul edilen ve aşırı basitleştirilmiş bir görüşü, önyargılı tutumu veya eleştirel olmayan yargıyı temsil eden standartlaştırılmış zihinsel resim” olarak açıklamaktadır.

Yapılan tanımlamalardan yola çıkılarak önyargı, klişe ve ayrımcılığın birbirleriyle ilişkili ancak birbirlerinden farklı kavramlar olduğu söylenebilir. Önyargı, gruplara yönelik duygusal ve katı bir içsel eğilim iken klişe, bu eğilimi haklı göstermek için başvuru abartılı ve genellemeci düşünce kalıpları olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrımcılık ise bu zihinsel ve duygusal çerçevenin davranış düzeyine yansımadır. Dolayısıyla, klişelerin yalnızca bir etiketleme biçimi değil, önyargılı tutum ve ayrımcı pratiklerle doğrudan ilişkili bir bağlantı noktası olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Bu aşamadaysa, klişelerin toplumsal gerçeklik içinde nasıl ortaya çıktığı, işlev gördüğü ve sürdürüldüğü soruları öne çıkmaktadır. Bir sonraki bölümde, bu soruların cevaplarını bulma niyetiyle, klişelerin ontolojik statüsü tartışılacaktır.

3. KLİŞENİN ONTOLOJİSİ

Klişenin kuramsal bir kavram ve bir araştırma nesnesi olarak sosyal bilimlerde ilk kez ele alınışı, Walter Lippmann’ın (1997:81) 1922 tarihli çalışmasına dayanmaktadır. Lippmann klişeleri, bireylerin karmaşık gerçekliği algılayışını kolaylaştıran zihinsel temsiller olarak tanımlamış ve bu temsilleri “*zihnimizdeki resimler*” olarak nitelendirmiştir. O’na göre “*çoğumuz önce görüp sonra tanımlamak yerine önce tanımlayıp sonra görürüz. Dış dünyanın çiçek açan, uğultulu karmaşasında, kültürümüzün bizim için halihazırda tanımlamış olduğu şeyleri seçeriz ve seçtiğimiz şeyleri kültürümüzün bize klişeleştirdiği biçimde algılama eğilimine gireriz*”. Bu yaklaşımından yola çıkılarak Lippmann’ın klişeleri, bir topluluğun üyelerini bir arada tutan ve onlara dünyayı algılama ve değerlendirme konusunda ortak, sağduyulu bir yol gösteren grup ruhunun unsurları olarak kabul ettiği söylenebilir (Durrheim, 2022:185).

Öte yandan Allport (2016:214-216), deneyimin kimi alanlarında eleştirel ve yeni görüşlere açık olmayı öğrensek de bazı alanlarında “*en az çaba*” yasasına uyduğumuzu; çünkü yaşamın her şeye dair farklılaştırılmış kavramlar edinemeyecek kadar kısa olduğunu, bu nedenle kategorilerin yeni bir nesneyi ya da kişiyi tanımamıza ve ondan, yerleşmiş fikirlerimize uygun, belli bir davranış türü beklememize yaradığını aktarmaktadır. Başka bir deyişle, istesek de dünya üzerinde her olgunun bilgisine vakıf olamayacağımız gerçeğini unutmamak gerekir. Çoğu zaman bu gerçeği fark eden insanlar, diğer insanları tanımak için kategorilere ayırmaya veya daha kolay, onları mevcut kategorilere sokmaya yönelir. Sonuç olarak, insanların başkaları hakkındaki izlenimlerinin çoğunlukla sosyal gruplar hakkında aşına oldukları klişelere ve önyargılara dayandığı (Fiske ve Neuberg, 1990:1) söylenebilir.

Lippmann (1997:95), klişelerin olguları anlamadaki çaba tasarrufu işlevine ek olarak, toplumdaki konumumuzu savunmamız için başvurduğumuz mekanizmalar olabileceğini aktarmaktadır. İnsanların daha tarafsız bir bakış

açısına sahip olmak yerine klişelerden örülü dünyalarına bağlı kalmayı tercih etmelerini, alışkanlıklarının, zevklerinin, kapasitelerinin, konforlarının ve umutlarının bilindik, alışılmış; bu bakımdan da güvenli alanına sığınma ihtiyacı ve isteğiyle ilişkilendirmektedir.

Allport (2016:210-211) da benzer biçimde, dış gerçekliğin kaotikliğinde hayatta kalabilmek için olguları basitleştirerek anlamaya duyduğumuz ihtiyaca dikkat çekmektedir. Bu gereksinimden yola çıkarak, insanların açıklamaz kalan olgulara tahammül etmekten ziyade, nedenselliğin yükünü başkalarına yükleyerek kendilerini savunmayı seçtiklerini varsaymaktadır. Kötülüğün ve düzensizliğin şeytandan, (Hitler'e göre) savaşın Yahudilerden, enflasyonun tekelcilerden, ekonomik krizlerin devlet başkanlarından bilinmesi, insanların sorumluluğu insan faktörüne yükleme eğiliminin tanınmış örnekleridir. Arızı olanın nedenlerinin sürekli dışarda aranması, önü alınamadığı sürece, bir grup insanın önyargılara maruz kalmasına ve günah keçisi ilan edilmesine kaçınılmaz olarak zemin hazırlar.

Nihayetinde klişelerin, bireylerin toplumsal gerçekliğin karmaşıklığını anlamlandırmak için başvurdukları zihinsel kalıplar olduğu söylenebilir. Ne var ki bu kalıplar, sorunlu bir biçimde, abartılı genelleyici temsillere dönüşerek toplumsal gruplara dair hatalı yargıların oluşmasına yol açma eğilimi taşımaktadır. Klişeleri bilişsel bir ürün olmaktan öteye geçerek toplumsal ilişkilerde önyargı ve ayrımcılığın dayanaklarına dönüştüren de bu eğilimin kendisidir. Zaten klişeleri anlamının teorideki ve pratikteki önemi de, klişelerin hedefi olan grupların aynı zamanda toplum içinde önyargılı tutumlara ve ayrımcı davranışlara maruz kalan gruplar olmasından ileri gelmektedir (Snyder ve Miene, 1994:46-47). Dolayısıyla bahsi geçen hedef gruplardan biri olan göçmenlere özgülenmiş klişelerin üretilme ve sürdürülme motivasyonunu anlamak, göçü deneyimleyen toplumların karşılaştığı sorunların temelinde yatan yapısal ve algısal kusurların onarılması için elzem hale gelmektedir. Bu motivasyondan yola çıkılarak, çalışmanın ilerleyen bölümünde, göçmenler hakkında türetilen yargı kalıplarına daha yakından bakılacaktır.

4. GÖÇMEN KLİŞELERİ

Klişeler, insanların/grupların fiziksel görünümünün yanında, gerçekleşmiş veya potansiyel eylemleri, mental kapasiteleri veya ırk/etnisite tabiiyetleri gibi çoğaltılabilecek pek çok farklı konuya özgü olarak türetilmektedir. Haklarında pek çok klişe bulunan toplumsal gruplardan biri de göçmenlerdir. Göçmen klişeleri, göçmen grupların davranışlarını, kişisel özelliklerini ve sosyo-ekonomik durumlarını içerebileceği gibi; göç alan yerin sakinlerinin, göçmenlerin ne düzeyde çalışkan, suç faaliyetlerine karışan, zor koşullar içinde yaşayan vb. bireyler olduklarına dair vardıkları kanıları da yansıtabilir (Lee ve Fiske, 2008:138).

Göçmenler hakkında oluşturulmuş klişelerin ele alındığı literatüre bakıldığında, ilk etapta, seçili ülkelerdeki belli başlı göçmen gruplarına dair yargı kalıplarının izinin sürüldüğü görülmektedir. Klişelerin incelenmesi yöntemiyle uzun süre sürdürülen bu çalışmaların yerini, yakın zamanda, birden fazla ülkenin vatandaşlarının göçmenlere yönelik algılarının belirli açılardan ve karşılaştırmalı bir biçimde test edilmesi yoluyla gün yüzüne çıkarılan klişe içeriklerine odaklanan çalışmalar almıştır. Örneğin sosyal psikoloji alanında bu geçişin öncüsü kabul edilen bir çalışmada (Fiske vd., 2002:878) klişelerin evrensel olarak yetkinlik (*competence*) ve sıcaklık (*warmth*)² olarak adlandırılan iki temel ölçüye sahip olduğu kabul edilmektedir. Bu yaklaşıma göre klişelerin iki temel ölçüsü; yetkin ama sıcak değil (*örneğin Asyalılar, Yahudiler, zenginler*) ya da sıcak ama yetkin değil (*örneğin engelliler, yaşlılar, ev hanımları*) gibi farklılaştırılabilir kombinasyonlara sahip olabilmektedir (Cuddy vd., 2008:68). Yani bu iddia klişelerin yalnızca basit bir antipatiji değil; beğenme/beğenmeme ve saygı duyma/saygı duymama gibi ayrı boyutları aynı anda yansıtabileceğini öne sürmektedir (Fiske vd., 2002:879).

Göçmenler bu yaklaşım ile ele alındığında, insanların gözündeki genel göçmen imgesinin ilk adımda sıcaklık ve yetkinlik bakımından düşük bir surette oluştuğu görülmektedir. Daha sonra bilgi ilavesiyle insanlar bu görseli, çeşitli yetkinlik ve sıcaklık kombinasyonlarından oluşan daha farklı görsellerle değiştirmektedir (Lee ve Fiske, 2006:763). Zaten gerçekçi bir göç ya da göçmen tasviri yapabilmek için göç hareketinin, ev sahibi nüfus üzerinde olumlu bazı etkileri (*yeni iş alanları yaratmaları ve vergi ödemesi yapmaları gibi*) olduğu göz önünde bulundurulmalıdır (Esses vd., 1998:719). Ancak göçmenler mevzu bahis olduğunda ortaya çıkan bu olumlu kavrayışın kapsayıcılığı konusunda yanlışlığa düşmemek de önemlidir. Zira, olumlu özellikler atfedilen göçmen grupları, genellikle, İngilizce konuşabilme yetenekleri, ten rengi bakımından beyazlara yakınlıkları veya yüksek mesleki statüleriyle ayrıcalıklı sosyal gruplara dahil olmayı kotarabilmiş göçmenlerden oluşmaktadır (Savaş vd., 2021:99). Benzer biçimde, ulusundan/ırkından dolayı olumsuz klişelere muhatap olan siyahların profesyonel

2 Hayatta kalmaya yönelik temel insani ihtiyaç, bir grubun üyelerini diğer grubun niyetlerini (*zarar verme veya yardım etme*), yani onun sıcaklığını ve niyetlerini hayata geçirme kapasitesini, yani yetkinliğini tanımlamaya yönlendirir (Fiske vd., 2007).

meslek sahibi olanlarına, sosyo-ekonomik yetkinlikleri nedeniyle gönülsüz de olsa saygı gösterilmektedir (Lee ve Fiske, 2006:755).

İnsanların aynı göçmen grubuna dair farklılaşan kavrayışlara sahip olmaları nedeniyle, tek göçmen grubu hakkında farklı klişelerin eş zamanlı olarak türediği durumlar bulunmaktadır. Örneğin Orta Doğulu göçmenler bazı insanlarda Amerikan dostu göçmen imajını uyandırabilirken bazılarının gözünde ise terörist imajını kışkırtabilmektedir. Keza bazı insanların zihninde Vietnamlı göçmenlerin, Doğu Asyalı göçmenler gibi, yetkinlik bakımından yüksek ancak sıcaklık bakımından düşük oldukları görüntüsü canlanırken bazı insanlar, aynı Vietnamlı göçmenlere baktığında yoksul ve düşük becerili savaş mültecilerinden oluşan bir insan grubu görebilmektedir (Lee ve Fiske, 2006:763).

Aynı göçmen grupları için farklı zaman dilimlerinde üretilmiş klişe örnekleri de bulunmaktadır. Farklı zamanlarda aynı okulun öğrencileri arasında yapılmış iki ayrı çalışma, klişelerin zaman içindeki değişimini yansıtmaları bakımından dikkat çekicidir. Katz ve Braly (1933), 1932 yılında yaptıkları araştırmada, yüz Princeton öğrencisinden, 10 ulusal/etnik grup (*Alman, İtalyan, Zenci, İrlandalı, İngiliz, Yahudi, Amerikalı, Çinli, Japon ve Türk*) için 84 karakteristik özellik arasından her gruba en uygun olan beşini seçmelerini istemişlerdir. Bu araştırma, 1950 yılında aynı okulda ders veren Gilbert (1951) tarafından, aynı parametreler (*100 öğrenci, 84 özellik*) kullanılarak tekrarlanmıştır. Elde edilen bulgular, geçen 18 yıllık süre zarfında etnik/ulusal klişelerin belirgin ölçüde zayıfladığını ortaya koymaktadır. Örneğin 1932’de Türkler, öğrencilerin %47’si tarafından “zalim” klişesiyle tanımlanırken; 1950 yılına gelindiğinde bu oran %12’ye düşmüştür. Benzer biçimde, 1932 yılında öğrencilerin %84’ü tarafından “batıl inançlı” olarak tanımlanan Siyahiler, 1950’deki çalışmada aynı kalıp yargı ile %41 oranında özdeşleştirilmiştir (Gilbert, 1951:248).

Görüldüğü gibi grup klişeleri, oluşturuldukları çağa göre kendilerini güncellemektedir. Bazen de gruplara ilişkin kalıp yargılar, zamanla evrimleşmek yerine büsbütün yok olmaktadır. Örneğin ABD’de yaşayan Fransızlar gibi bazı göçmen gruplar, aynı devletin sınırları içinde nesiller boyunca varlıklarını sürdürdüklerinde, zamanla kendi ulusal kimlikleri çerçevesinde algılanmaları güçleşmektedir. Bu durum ise bir noktadan sonra söz konusu gruplar üzerinden sınırları belirgin ve keskin klişelerin türetilmesini engellemektedir (Lee ve Fiske, 2006:763).

Özetle, göçmenlere ilişkin klişelerin, tek doğrusal düzlemde incelenemeyecek kadar girift ve çok boyutlu yapılar olduğu söylenebilir. Göçmenlerin kimi zaman olumsuz, kimi zaman da belirli ayrıcalıklar üzerinden görece olumlu imgelerle temsil edildiği; hatta aynı göçmen grubunun hem sıcaklık hem de yetkinlik boyutlarında farklı şekillerde konumlandırılabilirdiği dikkat çekmektedir. Zaman geçtikçe, aynı göçmen grubuna yöneltilen klişelerin sivrildiği, törpülediği ya da büsbütün değiştiği dahi görülmektedir. Bu durum, göçmen klişelerinin yalnızca “olumlu” ya da “olumsuz” ayrımıyla açıklanamayacağını; aksine toplumsal hiyerarşi, sosyo-ekonomik konum ve siyasal bağlamla iç içe geçen çok katmanlı bir içerik taşıdığını göstermektedir. Bu noktadan itibaren göçmen klişelerini, tanımlanan karmaşık profilini göz önünde bulundurarak, somut örnekler üzerinden tartışmak, söz konusu kuramsal çerçevenin pratikte nasıl karşılık bulduğunu daha iyi anlamaya imkân sağlayacaktır.

4.1. Erken Dönem Göçmen Klişeleri

Tarihte ancak, yaşanılan yere ait olmayan kimseleri ayırt edebilme ihtiyacının doğduğu yere kadar geriye gidildiğinde, sonradan gelene yakıştırılan yargı kalıplarının ilk örneğine şahit olabilmek mümkün hale gelecektir. “Öteki” ile muhataplığımızın kadim zamanlara dayandığını dikkate alarak, kavrayışa ilişkin bu eski çabanın, modern ulus-devletten çok daha öncesinde ortaya çıktığını doğrulamak için Antik Yunan medeniyetindeki “yabancı” figürüne bakılabilir. Antik Yunan uygarlığında -özelikle Homeros destanlarında- misafirperverlik neredeyse tanrısal bir buyruk olarak kabul edilmekte ve misafirleri ağırlamak için büyük çaba sarf edilmekteydi. Ancak zamanla şehre gelip yerleşen yabancılar (*metikler ya da metoikos ve xenoï*), sosyal gerilimlerin odağı olarak algılanmaya başlanmış; onlara karşı ayrımcı ve dışlayıcı bir dil ve davranış biçimi geliştirilmiştir. Ayrımcılık en yalın haliyle metiklerin vatandaş sayılmaması biçiminde ortaya çıkmış ve onlara karşı geliştirilen klişelerle devam etmiştir.

Antik Yunan uygarlığının en önemli temsilcisi kabul edilen Atina’da kimlik toprağa bağlı olarak inşa edilmekteydi. Bunun bir sonucu olarak Atinalılar kendilerini Attika toprağında doğan insanların “saf kan” torunları olarak görmekteydiler (LeMoine, 2014:253). Otoktoni Miti olarak adlandırılan (Kears, 2013:104-154) bu anlayışın doğal bir sonucu olarak, sürekli aynı yerde yaşamayanlar, farklı yerlerden gelenler, doğuştan vatandaş statüsüne sahip olamazlardı. Bu mit, yabancı sakinleri dışlayan ve onlara karşı ayrımcılığı kurumsallaştıran güçlü bir sistemin temelini oluşturmuştur. Atina, yabancıları kültürel ve ekonomik varlığını sürdürmek için bünyesine katmış olsa da (Yalazı ve Küçükler, 2024:239), bu kişilere yönelik yasal bir statü ve bir dizi kısıtlama oluşturarak

ayrımcılığı pratik düzlemde uygulamıştır. Perikles'in vatandaşlık yasasıyla Atina vatandaşlığı, Atinalı bir anne ve babadan doğmuş olmakla sınırlandırılmıştır. Metiklerin vatandaşlığa kabulü ise bir lütuf olarak görülmüş ve kazanılması oldukça zorlaştırılmıştır. Bir metik ancak üstün hizmetler gösterdiğinde vatandaşlığa kabul edilmiştir. Vatandaşlık hakkı yanında metiklere yönelik hukuki ve ekonomik kısıtlamalarla da bu yabancıların Atina kamusal yaşamına katılmaları güçleştirilmiştir. Oturma karşılığında ödenmesi zorunlu Metoikion vergisi, her türlü resmi işlem için bir Atinalı yurttaşın vasi olarak tayin edilmesi zorunluluğu, mülk edinme kısıtlamaları ile siyasi haklardan yoksunluk, bu kısıtlamalar arasında ilk dile getirilmesi gerekenlerdir (Haros, 2025; Yalazı ve Küçük, 2024:239-242). Aristophanes gibi yazarlar, yabancıların kentin yozlaşmasına katkıda bulunduğunu ima ederek bu ayrımcılığı pekiştirmiştir (Aristoph. Ran. II. 6'dan akt.: Kundakçı, 2018:261). Bu örnek yabancı klişesinin ve ona dayalı ayrımcılığın erken temsillerinden biridir. Aynı zamanda, benzer klişelerin farklı yer ve dönemlerde yeniden üretilme eğiliminin hatırlatıcısı niteliğindedir.

Göçmenlere yönelik klişe söylemlerin zamandan ve mekândan müstakil olarak ortaya çıktığını göstermesi açısından, Hz. Muhammed'in ve yanındaki Müslümanların Medine şehrine hicreti sonrası yaşanan bir gerilim, oldukça çarpıcı örneklerden birini oluşturmaktadır. Medine'ye hicret sonrası komşu topluluklara yönelik İslam davetlerinin biri Müreyysi (*diğer adıyla Beni Mustalik*) seferi olarak bilinmektedir. Sefer dönüşünde bir muhacir (*Mekke'den Medine'ye hicret eden Müslümanlar*) ile ensar (*Medineli yerleşik halktan olan kimse*) arasında su yüzünden bir tartışma çıkmıştır. Tarafların kendi gruplarını yardıma çağırmasıyla olay büyümüş; bu durum, toplum içinde "biz" ve "onlar" ayrışmasını körüklemiştir. Olayı fırsat bilen Medine eşrafından Abdullah b. Übeyy ise şu cümlelerle muhacirleri küçümsemiş ve kendi taraftarlarına onları hedef olarak göstermiştir (Diyanet, 2024; Hazleton, 2016:250);

"Bunlar (muhacir) bizim beldemizde bize kafa tutuyor, üstünlük taşıyorlar. Onlarla bizim durumumuz 'Köpeğini semirt, seni yesin' sözündekine döndü. Hele Medine'ye varalım, göreceksiniz ki güçlü olan zayıf olanı oradan çıkaracak! Aslında bunu kendiniz yaptınız, onlara beldenizde yer verip imkânlarınızı paylaştınız. Muhammed'in yanındakilere yardım etmeyin ki dağılıp gitsinler."

Ensarın muhaciri nankörlükle ve taşkınlıkla suçladığını gösteren bu örnek, klişelerin farklı tarihsel ve dini bağlamlarda benzer formlarda yeniden üretildiğini doğrulamaktadır. Eski bir olgu olduğunu bahsi geçen iki örnekte gözlemlediğimiz göçmen klişelerinin en dikkat çekici olanlarını 19. yüzyıl itibarıyla görmek mümkündür. İncelenen dönem bakımından bu tarihsel sırayışı gerçekleştirmemizin gerekçesi, göçün sanayileşme çağının başat aktörlerinden biri haline gelerek yarattığı bir dizi dönüşümde klişelerin izini sürme motivasyonundan başka bir şey değildir.

1800'lü yıllarda ABD'de göçmenlere yönelik klişelerin en belirgin öznesi olarak öne çıkan İrlandalılar, o yıllarda yayınlanmaya başlayan ilk Amerikan mizah dergilerinin başlıca komedi ögesi olarak resmedilmişlerdir. Komedi unsuru İrlandalı, yanak favorileri, geniş üst dudağı, nokta gibi burnu ve sivri çenesi olan, saçlı sakallı, kaslı bir işçi olarak karikatürize edilmiştir. Hatta bu nitelikler bazen bir maymunun görüntüsünden esinlenilecek düzeyde abartılmıştır. İrlandalı göçmen klişesini çeşitlendiren başka imgelere de rastlanmaktadır. Derbi şapkası ve pipo, kavgacı bir tutum ve viski sevgisi bunlara birer örnektir (Linneman, 1974:29). 19. yüzyılın ortalarına gelindiğinde bu fiziksel nitelikler, İrlandalı ya da Kelt olmanın getirdiği kalıtsal özellikler olarak görülmeye başlanmıştır. Örneğin 1951 yılında Harper's Weekly dergisinde yayınlanan bir yazıda Kelt yüz yapısının "*küçük ve hafif yukarı kalkık burun*" ve "*siyaha çalan cilt tonu*" ile ayırt edilebileceği aktarılmıştır (Jacobson, 1998:48). Yine Amerikalıların İrlandalıları kabadayı, asla iyi iş yapmayan, düşüncesizce hareket eden, kavgacı, sarhoş ve yıpranmış görünümlü kişiler olarak gördükleri, 19. yüzyılın sonlarına dair aktarımlardan bazılarıdır (Higham, 2002:26). Literatürde bu minvalde çoğaltılabilecek benzerlerine rastlanan İrlandalı klişelerinden "*içi dışına çevrilmiş zenciler*" ifadesi oldukça ekstrem bir örnektir (Ignatiev, 1995:41).

19. yüzyıl ABD'sinde Yahudiler ve İtalyanlar, fiziksel, zihinsel ve karakter özellikleri bakımından farklı görülerek haklarında kalıp yargılar türetilen diğer göçmen gruplarını oluşturmuşlardır. Bu iki göçmen grubu, ülkenin Anglosakson veya İskandinav nesebini kirleten aşağılık melez ırklar olarak nitelendirilmişlerdir (Foner, 2000:143). 1800'lü yılların sonunda İtalyan göçmenlere dair yaklaşım, "*Pis bir İrlandalı oldukça kötüdür, ancak İtalyan aylaklarıyla karşılaştırılmaz*" ya da "*En alt seviye İrlandalılar bu yaratıkların seviyesinin çok üstündedir*" şeklinde sarf edilmiş cümlelerle örneklendirilebilir (Higham, 2002:65).

ABD Göçmenlik Bürosu, coğrafi dağılım ve özellikleri itibarıyla İtalyan göçmenleri kuzeyli ve güneyli olarak ayrı ayrı kayıt altına almaya başlamıştır. Bu ayrımın benimsenmesi sonucunda ortaya çıkan klişelerin bir örneği olarak Kuzey İtalyalılar "*soğukkanlı, dikkatli, sabırlı, pratik ve aynı zamanda modern uygarlığın politik ve sosyal organizasyonunda büyük ilerleme kaydetme kapasitesine sahip*"; Güney İtalyalılar ise "*heyecanlı, dürtüsel, son derece hayalperest, ihtiyatsız ve yüksek düzeyde organize olmuş topluma çok az uyum sağlayabilir*" ifadeleriyle

betimlenmiştir. Yine benzer biçimde Güney İtalyalılar, kişisel şiddete meyilli, takım çalışması konusunda yetersiz ve zihinsel yeteneği eksik olarak görülmüştür (Guglielmo, 2003:23). Bu yargı ifadelerinden yola çıkılarak, ABD'ye geç 19. yüzyılda göç etmeye başlayan İtalyanların güneyli olanları hakkında ağırlıkla olumsuz göçmen klişelerinin türetildiği söylenebilir.

Söz konusu yıllarda en çok karikatürize edilen gruplardan bir diğeri olan Yahudi göçmenler, kıvrıkcık siyah saçlar ve- sigara içmekte ve öpüşmekte zorluk çektikleri yakıştırması yapılacak kadar- büyük, çarpık bir burunla resmedilmişlerdir. Daha da ötesinde Yahudi göçmenler, para sevgisi, ticari sahtekârlık ve gösteriş vasıfları yüklenerek eleştirilmişlerdir (Linneman, 1974:31-32). Yahudilere ilişkin benzer vasıflara başka çalışmalarda da rastlanır. Örneğin ABD'ye göç eden insan grupları hakkında ayrıntılı aktarımların yapıldığı bir çalışma (Ross, 1914:146-154) bulunmaktadır. Bu çalışmada, toplumun alt sınıfına mensup Doğu Avrupa Yahudilerinin Rus baskısı altında yaşam sürmelerinden ötürü ahlaki yönden sakat oldukları; kas gücü gerektiren işlere asla yanaşmadıkları, bir pazarlıktan asla yenilmiş taraf olarak çıkmadıkları, başka hiçbir göçmen grupta rastlanılmamış biçimde gürültücü ve itici oldukları ve başkalarının haklarını küçümsedikleri gibi çoğaltılabilecek pek çok özellik sıralanmıştır.

1886 yılında Chicago'da gerçekleştirilen bir işçi grevine katılanların göçmen ağırlıklı olması ve ortaya çıkan kargaşanın bir bomba patlaması ile neticelenmesi, göçmen radikalizmi temalı milliyetçi korkuları harekete geçirmiştir. Bombanın patlamasına yol açanların kimliği belirlenememesine rağmen beşi Alman altı göçmenin mahkum edilmesi, büyük gazetelerde aşırı sayılabilecek göçmen klişelerinin öne çıkmasına neden olmuş; göçmenler için oldukça sert ifadeler sarf edilmiştir (Higham, 1977:54-55);

“Ren, Tuna, Vistula ve Elbe'den gelen Beelzebub'un paçavra ve kısa kuyruklu canileri, Avrupa'nın pislikleri, hayatlarında bir saat bile dürüst iş yapmamış, uzun saçlı, çılgın gözlü, kötü kokulu, ateist, pervasız yabancı zavallılar, zehirli sürüngenlerin istilası, ısırmaya zamanları olmadan önce böyle yılanları ezin”.

1911 tarihli bir göç komisyonu raporunda³ ABD'de otuzu Avrupa kökenli toplam kırk beş göçmen grubunun bulunduğu aktarılacak her birine ilişkin ırk, mizaç ve fiziksel görünüm gibi ölçütlerden oluşan tanımlamalar yapılmıştır (Folkmar, 1911). Örneğin bu raporda Bohemyalıların en ağır beyne (Folkmar, 1911:23), Yahudilerin en belirgin buruna sahip oldukları (s. 74); Sırp-Hırvatların oldukça geniş kafalı ve uzun boylu, aynı zamanda da siyasi çekişme ve silahlı çatışmalara meyyal vahşiler oldukları (s. 47); Polonyalıların gergin bir mizaca sahip oldukları (Folkmar, 1911:104); Sicilyalıların hayal gücü zengin, iyiliksever, cana yakın, aynı zamanda da telaşlı, batıl inançlı ve intikamcı oldukları (Folkmar, 1911:127) nakledilmiştir.

19. yüzyılın sonlarında ABD'de ortaya çıkan göçmen klişelerine genel olarak bakıldığında, Avrupalı göçmenlerin ulusal birliğe ya da hayatta kalmaya yönelik belirgin bir tehdit olarak algılanmak yerine kültürleri ve görünüşleri üzerinden tepki gördükleri sonucuna varılabilir (Higham, 2002:66). Zira bahsi geçen bu birinci nesil göçmenler, belirli bir meslek deneyimine sahip olan ve daha iyi işlerde çalışmak için gönüllü olarak göç eden zanaatkârlardan ya da göç ettikleri yerlerde asgari ücretle çalışan ve memleketlerinde bıraktıkları ailelerine para gönderen bir dizi işçiden oluşmaktadır (Lee ve Fiske, 2006:763). Bu ilk jenerasyonun göç ettikleri yerlerde tehdit unsuru olarak algılanmalarına yol açacak bir profil çizmemeleri, haklarında türetilmiş klişelerin kültür ve dış görünüş farklılıklarına dayanmasını bir nebze anlaşılır kılmaktadır. Erken dönem göçmen klişeleri için öne sürülebilir olan bu basit genellemelerin ya da benzerlerinin, yakın dönemde ortaya çıkmış göçmen klişelerine uyarlanmasının imkân dahilinde olmadığı, takip eden bölümde ele alınan klişe örnekleriyle ortaya konulacaktır.

4.2. Yakın Dönem Göçmen Klişeleri

Son yıllarda göçmen klişeleri üzerine yapılmış çalışmalara bakıldığında, kalıp yargıların şekillenmesinde, klişenin öznesi olan gruplar hakkındaki bilgi eksikliğinin önemli bir payı olduğu vurgusunun yapıldığı görülmektedir. Herda ve Divadkar (2023:72), bilgi noksanlığından ötürü ortaya çıkmış göçmen klişelerini, konuları bakımından nüfus büyüklüğü, yasal durum, vatandaşlık, dil yetisi, ulusal köken, motivasyon, işsizlik, yoksulluk düzeyi, refah kullanımı ve suç eğilimi şeklinde on başlık altında sınıflandırmıştır.

Bilgi eksikliğine dayalı klişeleri test eden Blinder (2015), göçmenlere yönelik tutum sahiplerinin her birinin zihninde yer etmiş göçmen imgesinin, gerçekte göçmen kavramının temsil ettiği kitleye tekabül etmediği; araştırmaların çoğunun ise göçmenlerin karşı tarafın gözünde kim olduğuna odaklanmaksızın, gerçek göçmenlerden ziyade hayali göçmenlere dair algıların peşine düştüğünü iddia etmektedir. Bu savı doğrulamak

3 Dillingham Raporu

için 2010 yılı verileri kullanılarak, İngiltere’de bir grup insana, ülkelerine yerleşmiş göçmenleri düşündüklerinde akıllarına, kendilerine sunulan seçeneklerden hangilerinin geldiği sorulmuştur. Katılımcılara iş/aile/öğrenim görme/iltica opsiyonlarından hangisinin göçmenlerin göç etme sebebi olduğu sorulduğunda ilticanın %62 oranında seçildiği; hükümet tarafından elde edilen resmi rakamlara bakıldığında ise göçmenlerin göç etme tercihlerinde öğrenim görme amacının en yüksek paya sahip olduğu bulgusuna rastlanmıştır. Aynı doğrultuda, göçmenlerin kalış sürelerine ilişkin 1 yıldan az geçici/1-5 yıl arası geçici/5 yıldan fazla geçici/daimî seçeneklerinden tercih yapması istenen İngilizlerin %62’si göçmenlerin bir daha memleketlerine geri dönmek üzere göç ettiklerine inandıklarını belirtirken; resmi istatistiklere göre göçmenlerin %68’inin 4 yıldan daha az bir süreyle kalmaya geldiği, 2000’li yıllar boyunca kısa süreli göç oranında da ciddi ölçüde artış yaşandığı ortaya çıkmıştır (Blinder, 2015:88). Yapılan bu çalışma, algı ile gerçeklik arasındaki bu kritik farklılığın ve dolayısıyla göçmenler hakkında oluşturulan olumsuz klişelerin, temelsiz zihinsel imgelerin saf dışı edilmesiyle ortadan kaldırılmasının mümkün olabileceği inancını taşımaktadır.

Çoğu ülkede gerçekte olduğundan daha fazla göçmenin bulunduğu dair yaygın bir inanışın olduğu, yapılan pek çok çalışma ile ortaya konulmuştur (Herda ve Divadkar, 2023:71). 2000 yılında Amerikalıların yaklaşık yarısının, beyazların toplam nüfusta bir azınlık olduğuna inandıklarına dikkat çeken bir çalışmada, bu algı, yerli nüfusun göçmen gruplarıyla toplumsal yaşam içinde ne kadar çok karşılaşılırsa bu grupları ulusal düzeyde o kadar büyük algıladıklarına bağlanmaktadır (Alba vd., 2005:911-914). Benzer bir başka çalışmada, altı gelişmiş ülkeden seçilmiş katılımcılar arasında yapılan bir anketin sonuçları, katılımcıların ülkelerinde gerçekte olandan çok daha fazla göçmen olduğunu düşündüklerini ispatlar niteliktedir (Alesina vd., 2022:27).

Haklarında oluşmuş en yaygın klişelerden birine göre göçmenler, beceriksiz ve güvenilmez yabancılardır (Lee ve Fiske, 2006:751). Bu klişenin ortaya çıkışını gözlemleyebilmek için Latin Amerikalıların ABD’ye göçüne yakından bakılabilir. Latin Amerikalıların ABD’ye -özellikle Meksika’dan- göçü, 1965’te ulusal ve etnik kotaların kaldırılmasının ardından katlanarak artmıştır. Aynı dönemde kayıt dışı göçmen sayısının da yükselişe geçmesiyle göç karşıtı politikalarda ve göçmen klişelerinde artış meydana gelmiştir (Chavez, 2013:7; Yemane ve Fernández-Reino, 2019:2). Bu dönemde Meksikalı göçmenler “*yasadışı yabancı*”⁴ terimiyle ilişkilendirilmeye başlanmıştır (Chavez, 2013:26). Bununla kalmayıp Meksikalı erkeklere atfedilen “*kriminal*” klişesi, tüm Latin gruplara yöneltilmiştir (Gonzales, 2014:17). Latin Amerikalı göçmenlerin çoğu, fiziksel özellikleri ve kültürleri nedeniyle “*belgesiz*” olarak (Gonzales, 2014:47); belgesiz oldukları için de “*kriminal*” olarak etiketlenmiştir (Gonzales, 2014:151). Bu yargılar Amerika’daki kamusal söylemle pekiştirilmektedir. Bu yaklaşımın en göze çarpan örneklerinden biri, ABD başkanı Donald Trump’ın seçim kampanyası sırasındaki konuşmalarında Meksikalı göçmenleri “*suç getiren*”, “*tecavüzcü*” (Herda ve Divadkar, 2023:74) ve “*uyuşturucu satıcıları*” (Yemane ve Fernández-Reino, 2019:17) gibi ifadelerle tanımlaması olmuştur.

İsviçre’de çoğunluğun Almanca ve Fransızca konuştuğu bölgelerde, bulundukları bölgenin yerel dilini konuşabilen ve konuşamayan göçmenlere yönelik tutumun gözlemlendiği bir çalışmada (Binggeli vd., 2014) Alman göçmenlerin, Almanca konuşulan bölgede, Fransızca konuşulan bölgeye göre daha az sıcak (*ama aynı derecede yetkin*) olarak algılandığı ortaya konulmuştur. Benzer biçimde Fransız göçmenler, Fransızca konuşulan bölgede Almanca konuşulan bölgeye göre daha az sıcak (*ama aynı derecede yetkin*) olarak tanımlanmıştır. Bu bulgular, çoğu çalışmada göçmenlerin ev sahibi topluma daha kolay entegre olma olasılığını artıran becerilerden biri olarak kabul edilen dil becerisinin, bu çalışmada ele alınan dil bölgeleri özelinde, göçmenlerin sevilmesine ve entegrasyonuna engel olarak karşımıza çıktığını göstermektedir. Bu çelişkinin gerekçesi çalışmada, yerel dili konuşan göçmenlerin yerel halk tarafından iş kaynakları açısından güçlü rakipler olarak algılandıkları için özellikle sevilmemesi olarak aktarılmıştır. Bu çıkarım, göçmenlere ve göçe yönelik olumsuz tutumların, bir ülkede kötü ekonomik koşullar ve yüksek düzeyde işsizlik yaşandığında ortaya çıkma olasılığının arttığı sonucuna varılan başka çalışmaların çıkarımlarıyla (Esses vd., 1998:719) paralellik göstermektedir. Koşullardaki gerçekliğin medyada yer alan haberlerle beslenmesi de (*kaynak kılığının ve göçmenlerin durumunun iyi olduğunun halka duyurulması*) göçmenlere yönelik olumsuz tutumların ve kalıplaşmış yargıların artmasına katkıda bulunmaktadır. Politik söylemler ve medya vasıtasıyla öne çıkarılmak istenen göçmen görüntüsüne ilişkin çabaların başarıya ulaştığı, ortaya çıkan klişelerden anlaşılabilir. Örneğin Latinler, özellikle de Meksikalılar, Porto Rikolular ve diğer siyahi insanlar, genetik olarak aşağı düzeyde, aşırı doğurgan ve sorumsuz bulunmakta ve bu hasletlere bağlı olarak dünyanın doğal kaynaklarını yağmalamakla suçlanmaktadır (Gonzales, 2014:27-28).

Müslüman göçmenlere yönelik oluşturulan klişeleri gözlemlemek için bakılması gereken coğrafyalardan biri Hollanda’dır. Hollanda’daki kamuoyu tartışmalarında Müslümanlar çoğunlukla ulusal kimliğe ve kültüre yönelik bir tehdit olarak sunulmaktadır. Bir grup öğrenci arasında konuya ilişkin yapılmış bir çalışmaya göre Hollandalı

⁴ Illegal alien

öğrencilerin yarısı Müslümanlara yönelik negatif hislere sahip olduğunu belirtmiştir (Velasco González vd., 2008:679).

Müslüman göçmenlere yönelik klişelerin varlık gösterdiği bir başka ülke olan Almanya'ya bakıldığında, “*cinsel tacizci*” ve “*seks suçlusu*” Müslüman erkek imgelerinin öne çıktığı görülmektedir. Ülkedeki bazı Müslüman göçmenlerin Alman kadınlara yönelik cinsel saldırılarının basına ve feminist tartışmalara yansması sonucunda meydana gelen bu klişeler, kamuoyunda yaygın biçimde yer edinmiştir (Wigger, 2019).

Almanya'da yaşayan 20 göçmen gruba yönelik klişelerin sıcaklık ve yetkinlik ölçüleri üzerinden sorgulandığı bir çalışmanın (Froehlich ve Schulte, 2019) bulgularına göre göçmenlerin dâhil olduğu dört klişe kümesi ortaya çıkmıştır: yüksek yetkinlik ve orta sıcaklığa sahip Çin'den gelen göçmenler, orta yetkinlik ve orta sıcaklığa sahip Türkiye, Polonya ve Rusya'dan gelen göçmenler, düşük yetkinlik ve orta sıcaklığa sahip Suriye, Afganistan, Tunus, Mısır, Fas, Bulgaristan, Romanya, Arnavutluk, Pakistan ve muhtelif Afrika ve Arap ülkelerinden gelen göçmenler, orta yetkinlik ve yüksek sıcaklığa sahip Yunanistan ve İtalya'dan gelen göçmenler. Çalışmada elde edilen bulgular doğrultusunda, Müslüman olmayan (*Türkiye'den gelenler hariç*) ve Almanya'da daha uzun yerleşim geçmişine sahip olan işçi göçmen gruplarının, çatışma bölgelerinden kaçan, Müslüman olan ya da Almanya'ya yakın zamanda göç etmiş olan göçmen gruplarına kıyasla daha olumlu klişelere konu olduğu sonucuna varılmıştır (Froehlich ve Schulte, 2019:10-11).

Norveç'teki beş göçmen grup hakkında oluşmuş klişelere odaklanan bir çalışmada (Bye vd., 2014), katılımcılara göre en yetkin göçmenlerin İsveçliler, en düşük yetkinliğe sahip olan göçmenlerin ise Somalililer olduğu aktarılmıştır. Yetkinlik bakımından İsveçlileri Polonyalılar takip ederken, Pakistanlı ve Iraklı göçmenler arasında belirgin bir fark oluşmamıştır. Göçmen grupların sıcaklığı hakkındaki değerler, yetkinlik bakımından ortaya çıkan değerlerle benzerlik göstermiştir. Tekrar, en sıcak göçmenler İsveçliler, en düşük sıcaklık hissedilen göçmenler Somalililer olarak derecelendirilmiştir. Polonyalı göçmenler bu kez, sıcaklık bakımından Pakistanlı ve Iraklı göçmenlerin gerisinde kalmıştır. Çalışmada elde edilmiş bu veriler doğrultusunda Norveç toplumunda etnik bir hiyerarşinin (*Norveçliler- İsveçliler- Polonyalılar- Pakistanlı ve Iraklılar- Somalililer*) bulunduğu sonucuna varılmıştır (Bye vd., 2014:473-474).

Yukarıda ortaya konulan tablodan yapılan bir çıkarımla Amerikalıların göçmenlere yönelik klişe söylemlerinin Hispanikler ve Orta Doğulu Müslümanlar üzerinde yoğunlaştığı söylenebilir. Amerikalılar, Orta Doğululara kıyasla Hispanik göçmenleri asimile olmaya daha az yatkın, daha tembel, İngilizce konuşmaya çok daha az istekli ve teknik açıdan daha az yetkin olarak görmektedir. Ancak Amerikalılar dini fanatizm bakımından Orta Doğululara daha olumsuz yaklaşmaktadır. Buna ek olarak Orta Doğulu göçmenler, Amerikalılar tarafından terörizmle ilişkilendirilecek ölçüde yasadışı addedilmekte ve bu konudaki algı itibarıyla Hispanikleri geride bırakmaktadır (Konitzer vd., 2019:1061).

Yakın döneme has klişe bulguları bir arada değerlendirildiğinde, göçmen sayıları, göç ettikleri yerde kalma niyetleri ve süreleri, göç etme nedenleri gibi konulardaki bilgi eksikliğine bağlı olarak göçmenler hakkında klişeler türetildiği gözlenmektedir. Klişelerin, yalnızca eksik bilgidен beslenmekle kalmayıp; suça ve yasa dışılığa meyil, etnik/dini farklılık, kültürel ve ekonomik tehdit gibi öne çıkan göçmen temalarında, medya ve politik söylemden de nemalanarak çeşitlendiği dikkat çekmektedir. Ortaya çıkan bu tablo, bu çalışmanın belkemiğini oluşturan göçmen klişelerinin varlığına ilişkin dayanakların bütüncül biçimde ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu amaçla bir sonraki bölümde, göçmen klişelerinin varlık nedenleri üzerinde çok boyutlu olarak durulacaktır.

5. GÖÇMEN KLİŞELERİNİN VARLIK NEDENLERİ

Sosyal çevrenin sürekli bir dönüşüm içerisinde olması, kişilerin yaşantılarında meydana gelen olayların büyük ölçüde, mensubu oldukları ya da dışında kaldıkları sosyal grupların dinamikleriyle şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bu gruplar arasındaki ilişkilerin sürekli değişim göstermesi, bireylerin hem sosyal gerçekliği algılayış biçimlerini hem de yaşam koşullarındaki değişimlere yönelik nedensel açıklamalarını sürekli yeniden yapılandırmalarını zorunlu kılar (Tajfel, 1969:177). Sosyal çevrenin ve dolayısıyla bu çevreye has toplumsal ilişkilerin köklü bir biçimde dönüşmesine etki eden faktörlerden biri olan göç, yalnızca mekânsal bir yer değiştirme süreci değil, aynı zamanda toplumsal ilişkiler ağını köklü biçimde dönüştüren bir olgudur. Göç, insanlık tarihi boyunca pek çok farklı gerekçeyle tekrar tekrar deneyimlenen bir harekettir. Hem göç eden hem de göçmenle muhatap olanların hayatında çeşitli güncellemeler gerektiren yeni bir sürüme benzetilebilecek bu olgu, sosyal çevre ile insan ilişkilerinin eşzamanlı değişiminin yakından incelenebileceği bir deney ortamı sunmaktadır. Bu yönüyle göç, sosyal çevre ile birey arasındaki etkileşimin eşzamanlı olarak yeniden üretildiği ve gözlemlenebildiği özgül bir sosyolojik bağlam yaratır. Göçün sosyal bilimler açısından temel araştırma

alanlarından biri hâline gelmesinin ardında yatan nedenlerden biri de göçmenler ile yerleşik toplumlar arasındaki etkileşimin sıklıkla toplumsal kurumlar üzerinden gerilim, çatışma ve tepki biçimlerinde tezahür etmesidir. Göçmenlerin ev sahibi toplumların görüş alanına girdiklerinde, onların zihinlerinde beliren ilk izlenimlerin çoğunlukla olumsuz olduğu bilinen bir gerçektir. “Önyargıyla bezeli bu izlenimlerin insan zihninin bir köşesinden fırlayıp nelere yol açabileceğine dair çarpıcı örneklerin bulunması⁵, pek çok sosyal bilimcinin bu toplumsal patolojiyi anlama çabasını açıklar niteliktedir” (Klineberg, 1968:440).

Ev sahibi toplumlardaki yerleşik vatandaşların göçmenlere yönelik tutumlarının analizi, göç olgusunun toplumsal ve siyasal sonuçlarını anlamak ve istenmeyen neticelerini önlemek açısından son derece önemlidir. Çünkü bu tutumlar, göçmenlere yönelik bireysel davranış biçimleri ya da kabulün yanında göç politikalarına verilen toplumsal desteği ve göç politikalarının başarısını doğrudan etkiler. Dahası bu tür tutumlar göçmenlerin toplumsal hayata entegrasyonunu kolaylaştırabileceği gibi, dışlanma ve uyumsuzluk süreçlerini de tetikleyebilir (Esses, 2021:505). Diğer yandan, ev sahibi ülkenin göç politikaları ve bu politikaların kamuoyuna sunulma biçimleri (retorik) de toplumun göçmenlere ilişkin görüşlerinin şekillenmesinde önemli bir rol oynayabilir (Savaş vd., 2021:100). Göçmenlere yönelik önyargıların yönetilemediği, ayrımcılık, hatta şiddete varan davranışların ortaya çıktığı durumlarda toplumsal barışı tehdit eden yapısal sorunların oluşması kaçınılmaz hale gelmektedir (Wagner vd., 2010:361).

Bu doğrultuda göç süreçlerinin toplumsal bir anomaliye dönüşmemesi ve göçün sorunsuz yönetilebilmesi adına, en temele inerek, göçmenlere yönelik klişelerin hangi itici güçler tarafından tetiklendiğini ortaya koymak gerekmektedir. Bu amaçtan hareketle göçmenlere yönelik klişe söylemlerin varoluşunun altında yatan etkenler sorgulandığında önümüze çıkan olgulardan biri kültürdür. Kültür, bir toplumun coğrafi, ekolojik, ekonomik, demografik, genetik ve tarihsel özelliklerinden beslenerek oluşur ve o toplumun normlarında, ideallerinde, değerlerinde varlığını sürdürerek, söz konusu toplumun algılarını şekillendirir. Bu bağlamda kültürün, klişelerin oluşumunda yoğun bir etkisi olduğundan bahsedilmektedir (Cuddy vd., 2009:7). Hatta kültürümüzün bize ne düşüneceğimizi önceden söylediği gibi klişelerin içeriklerinin çoğunu da doğrudan belirlediği aktarılmaktadır (Schneider, 1996:432). Çalışmalarında bu konuya eğilen Katz ve Braly (1933), klişe oluşumundaki kültürel etkiye vurgu yapmıştır. Klişe araştırmalarının çoğu için doğrudan bir model olarak kullanıldığı belirtilen (Brigham, 1971:16) bu öncü çalışmaya göre, farklı ırk ve uluslara mensup gruplara yönelik klişeler kültürel örüntümüzden doğmaktadır; yasaklanmış bir grubun üyelerine, onlarda var olan gerçek niteliklerden dolayı duyulan düşmanlığa dayanmamaktadır. Farklı olana bakışımızın biçimlenişi şöyle gerçekleşmektedir: Irk etiketlerine değişen derecelerde tikslenme veya kabullenme şeklinde reaksiyon verirken, bu etiketlerin bireylere kolayca uygulanabildiği durumlarda, tıpkı ten renginden dolayı “zenci”ye uygulandığı gibi, ona bir insan olarak değil, küçümsemeyi öğrendiğimiz sembolün kişileştirilmiş hali olarak tepki veririz (Katz ve Braly, 1933:280). Ancak, simgesel olarak “Alman”lara nefret duyan Fransız bir kadının, bir Alman savaş esirini bir Alman olarak değil bir insan olarak görmeyi deneyimlediğinde, duyduğu nefretin acımaya ve yardımseverliğe dönüşüverdiğine de şahit oluruz (Katz ve Braly, 1935:182).

Öte yandan kültürel inançları yansıtan klişeler, toplumsal bağlam tarafından şekillendirildiği için zamanla değişmektedir. Sosyal koşullar değiştiğinde toplumlar gruplara ilişkin klişelerini günceller. Çünkü bu grupların sosyal ilişkileri dönüşmüştür (Fiske ve Lee, 2008:16). Örneğin belli bir dönemde suçlama, hoşlanmama gibi tutumları haklı göstermek için başvuru olan etnik klişeler, başka bir dönemin ihtiyacı dahilinde tersi yönde kurgulanarak kullanılabilir. Sovyetler Birliği ile ABD’nin müttefik olduğu dönemde “kuvvetli, cesur ve yurtsever” oldukları yargısına varılan Rusların, boyut değiştiren diplomatik ilişkiler nedeniyle birkaç yıl sonra “vahşi, saldırgan ve fanatik” olarak klişeleştirilmesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir (Allport, 2016:238-248). Benzer biçimde, 19. yüzyılın ortalarında demiryolu inşaatında çalışmak için ABD’ye göç eden Çinliler vahşi hayvani işçiler olarak görülürken 20. yüzyılın yeni Çinli göçmenlerine girişimciliklerini ve teknik uzmanlıklarını yansıtacak olumlu klişeler yakıştırılmıştır (Cuddy vd., 2008:62).

Göç alan yerin sakinleri arasında göçle birlikte yükselen tehdit algısı, göçmen klişelerinin oluşmasındaki bir başka etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yaklaşımda değerler, inançlar, ahlak ve tutumlardaki farklılıklar sembolik tehditler; iç grubun (yerli nüfus) siyasi ve ekonomik gücüne, iç grubun veya üyelerinin refahına yönelik tehditler ise gerçekçi tehditler olarak kategorize edilmiştir (Stephan vd., 2005:2). Bu tehditlerin en yaygın hissedilenlerinden biri refaha yönelik olanıdır. Bu noktada kaynaklar için gerçek bir rekabetin varlığından bahsetmeye dahi gerek yoktur; yerleşik nüfusun göçmenleri, işleri, paraları, evleri, kaynakların eşit dağılımı vb. için tehdit olarak algılaması yeterlidir (Esses vd., 1998:700-702). Toplumdaki grupların sembolik veya maddi

5 Çalışmada doğrudan göçmenlere yönelik önyargılar üzerinden olmamakla birlikte; etnik önyargıların insanlığı getirebileceği noktayı anlatabilmek için Nazi dönemi örnek olarak verilmiştir.

kaynaklar için birbirleriyle rekabet ettiklerini öne süren sosyal kimlik kuramına göre klişeler, rekabeti meşrulaştırmak için grupların birbirlerine karşı kullandıkları çatışma unsurları haline gelmektedir (Jost ve Banaji, 1994:6).

Jost ve Banaji, bunu bir adım öteye taşıyarak, klişelerin sistem meşrulaştırma işlevinden bahseder. Şöyle ki; bazı grupların diğer gruplar üzerindeki sömürsünü ya da bazı grupların yoksulluğu ya da güçsüzlüğü karşısında diğerlerinin başarısı ile arada ortaya çıkan eşitsizliği doğal ve meşru göstermek için klişeler birer araç olarak kullanılmaktadır. İnsanların rollere, sınıflara, pozisyonlara veya statülere ayrılmasıyla karakterize olan sistemlerin haklı gösterilmesi için ideolojik bir araç işlevi gören klişeler, aile, kurum, örgüt, sosyal grup, hükümet, doğa gibi tüm toplumsal unsurları kapsayan mevcut koşulların kabul edilmesini sağlamaktadır. Göçmen gruplara ilişkin klişelerin oluşumunu açıklamak için kullanılabilecek yaklaşımlardan biri de budur.

Burada ortaya konulduğu üzere, göçmen klişelerinin varlık nedenleri tek bir etkene indirgenemeyecek kadar çok katmanlıdır. Kültürel ezberler, farklı gruplara ilişkin hazır imgeleri daha en baştan zihinlere yerleştirirken; göçle birlikte belirginleşen tehdit algıları, bu imgeleri besleyen ve sertleştiren bir zemin hazırlamaktadır. Sistem meşrulaştırma eğilimi ile göçmenlere atfedilen olumsuz klişeler ise, gruplar arası statü farklarını ve yapısal eşitsizlikleri doğal ve kaçınılmazmış gibi göstermekte aracı işlevi görmektedir. Kısacası göçmen klişeleri hem kültürden devralınan kalıpların hem de güncel ekonomik, siyasal ve toplumsal gerilimlerin iç içe geçtiği bir zeminde üretilmekte ve bu nedenle sıradan bir “*yanlış bilgi*” sorununun ötesine geçen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

6. SONUÇ

Bu makalede göçmenlere yönelik klişe söylemler, kavramsal ve ontolojik temellerinden tarihsel ve güncel örneklerine, bilişsel ve toplumsal dayanaklarından ortaya çıkardıkları sonuçlara kadar çok boyutlu bir çerçeve içinde ele alınmıştır. İlk olarak, sosyal psikoloji literatürüne ait olan klişe kavramı, önyargı ve ayrımcılık kavramlarıyla birlikte tartışılmıştır. Önyargının duygusal, ayrımcılığın davranışsal düzlemde işlediği; klişelerin ise bu ikisi arasında toplumsal gruplara ilişkin abartılı ve genellemeci zihinsel temsiller üreten bir tür bilişsel ara mekanizma olarak konumlandığı gösterilmiştir. Bu ayrım, göçmenlere yönelik olumsuz klişelerin yalnızca bireysel antipati ya da tekil davranışlarla değil, bunları besleyen ve meşrulaştıran söylem kalıplarıyla birlikte anlaşılması gerektiğine işaret etmektedir.

Antik Yunan’ın yabancıları metiklerden, Mekke’den Medine’ye hicret sonrasında ortaya çıkan muhacir-ensar gerilimlerine; oradan da modern dönemde Amerika ile Avrupa’daki göç manzaralarına uzanan seçili örnekler, bir yerin yerlisi olmayana yönelik klişe söylemlerin, zamandan ve mekândan bağımsız biçimde tekrar tekrar üretilbildiğini ortaya koymaktadır. Hem erken dönem örneklerde hem de yakın dönemde Latin Amerikalılar, Müslüman göçmenler ve çeşitli etnik gruplar etrafında şekillenen klişelerde, benzer temaların etrafında örgütlenen bir biz-onlar ayrımı ve göçmenleri aşağı, tehditkâr ya da uyumsuz konuma yerleştiren hiyerarşik temsiller dikkat çekmektedir. Sıcaklık ve yetkinlik boyutları üzerinden yapılan çalışmalar, aynı göçmen grubuna dair farklı bağlamlarda farklı klişe kombinasyonlarının (*yetkin ama soğuk, sıcak ama yetkin olmayan vb.*) üretilbildiğini; dolayısıyla göçmen klişelerinin yalnızca basit bir hoşlanmama/hoşlanma ikiliğine indirgenemeyeceğini göstermektedir.

Yakın dönem araştırmalar, göçmen klişelerinin önemli bir kısmının bilgi eksikliğinden ve algı-gerçeklik arasındaki mesafeden beslendiğine işaret etmektedir. Göçmen sayısının, göç nedenlerinin, kalış sürelerinin veya hukuki statülerin sistematik biçimde olduğundan farklı algılanması; göçmenlerin gerçekte kim olduklarından ziyade, kamuoyunda dolaşan hayali göçmen imgeleri üzerinden değerlendirilmelerine yol açmaktadır. Bununla birlikte, bu makale, klişelerin varlığını yalnızca yanlış bilgiye indirgememekte; kültürel öğrenilmişlik, tehdit algısı ve sistem meşrulaştırma eğilimlerinin iç içe geçtiği daha geniş bir zemine oturtmaktadır.

Son başlık altında ortaya konulduğu üzere kültür, toplumsal gruplara ilişkin hazır imgeleri daha en baştan zihinlere yerleştirmektedir. Farklı ırk, ulus ve topluluklara yönelen klişeler, büyük ölçüde bu kültürel örüntülerden beslenmektedir. Sosyal koşullar değiştikçe klişe içeriklerinin de yön değiştirebilmesi, klişelerin katı ve değişmez yapılardan ziyade, toplumsal bağlama oldukça duyarlı esnek temsiller olduğunu göstermektedir. Göçle birlikte belirginleşen gerçekçi ve sembolik tehdit algıları, bilindik kültürel kalıpları sertleştiren ve göçmenleri refah, güvenlik, kimlik ve değerler açısından risk unsuru hâline getiren bir zemin hazırlamaktadır. Sistem meşrulaştırma eğilimleri ise göçmenlere atfedilen olumsuz nitelikleri, gruplar arası statü farklarını ve yapısal eşitsizlikleri doğal, kaçınılmaz ve hatta haklı gösteren anlatılara dönüştürmektedir. Böylece göçmen klişeleri, yalnızca bireysel

bilişsel sadeleştirme ihtiyacının ürünü değil; aynı zamanda mevcut toplumsal düzenin ve güç ilişkilerinin sürdürülmesine hizmet eden ideolojik araçlar hâline gelmektedir.

Bu makalenin literatüre özgün katkısı, göçmenlere yönelik klişe söylemleri, sık bir yaklaşımla salt bilgi eksikliği ya da olumsuz birey tutumlarının dışavurumu olarak açıklamak yerine, bilişsel, kültürel, tehdit algısı ve sistem meşrulaştırma boyutlarını aynı analitik çatı altında toplayarak bütüncül bir biçimde yeniden okumayı önermesidir. Bu bütünlük yaklaşım, göçmen klişelerinin üretilme ve sürdürülme mantığını açıklamayı olanaklı kılan kavramsal bir harita sunarak; farklı disiplinlere ait literatürde dağınık biçimde ele alınan açıklamaları ortak bir çerçevede bir araya getirmektedir.

Bu çerçevede makalede, göçmenlere yönelik klişe söylemleri dönüştürmeye yönelik her türlü çabanın, basit bir bilgi eksikliği giderme yaklaşımıyla sınırlı kalamayacağı ortaya konulmuştur. Buna göre, bilişsel arka plana ek olarak, klişelerin kök saldıgı kültürel ezberlerin, göçün beraberinde getirdiği ekonomik ve siyasal rekabet ve tehdit algısının ve medya ve politik söylem tarafından yeniden üretilen göçmen imgesinin topyekûn ele alınması gerektiği vurgulanmıştır. Makalenin sunduğu kuramsal tartışma, göçmen klişelerini bilişsel, kültürel ve siyasal boyutlarıyla birlikte okuyan bütüncül bir çerçeve önererek hem göç hem de sosyal psikoloji ve siyaset sosyolojisi literatürlerinin kesişiminde yürütülecek ampirik araştırmalar için bir başlangıç noktası sunmaktadır. Farklı ülke ve bağlamlarda, spesifik göçmen gruplarına ilişkin klişe içeriklerini, bu içeriklerin zaman içindeki dönüşümünü ve politika yapım süreçleriyle ilişkisini derinlemesine inceleyen çalışmalar, burada ortaya konan çerçevenin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

YAZAR BEYANI / AUTHORS' DECLARATION:

Bu makale Araştırma ve Yayın Etikine uygundur. Beyan edilecek herhangi bir çıkar çatışması yoktur. Araştırmanın ortaya konulmasında herhangi bir mali destek alınmamıştır. Makale yazım ve intihal/benzerlik açısından kontrol edilmiştir. Makale, “*en az iki dış hakem*” ve “*çift taraflı körleme*” yöntemi ile değerlendirilmiştir. Yazar(lar), dergiye imzalı “*Telif Devir Formu*” belgesi göndermişlerdir. Mevcut çalışma için mevzuat gereği etik izni alınmaya ihtiyaç yoktur. Bu konuda yazarlar tarafından dergiye “*Etik İznine Gerek Olmadığına Dair Beyan Formu*” gönderilmiştir. / This paper complies with Research and Publication Ethics, has no conflict of interest to declare, and has received no financial support. The article has been checked for spelling and plagiarism/similarity. The article was evaluated by “*at least two external referees*” and “*double blinding*” method. The author(s) sent a signed “*Copyright Transfer Form*” to the journal. There is no need to obtain ethical permission for the current study as per the legislation. The “*Declaration Form Regarding No Ethics Permission Required*” was sent to the journal by the authors on this subject.

YAZAR KATKILARI / AUTHORS' CONTRIBUTIONS:

Kavramsallaştırma, orijinal taslak yazma, düzenleme – Y1 ve Y2, veri toplama, metodoloji, resmi analiz – Y1 ve Y2, Nihai Onay ve Sorumluluk – Y1 ve Y2. / Conceptualization, writing-original draft, editing – Y1 and Y2, data collection, methodology, formal analysis – Y1 and Y2, Final Approval and Accountability – Y1 and Y2.

KAYNAKLAR

- ALBA, Richard, RUMBAUT, Ruben G. ve MAROTZ, Karen (2005), “*A Distorted Nation: Perceptions of Racial/Ethnic Group Sizes and Attitudes Toward Immigrants and Other Minorities*”, **Social Forces**, S.84(2), ss.901-919.
- ALESINA, Alberto, MIANO, Armando ve STANTCHEVA, Stefanie (2022), **Immigration and Redistribution**, NBER - National Bureau of Economic Research Kurumsal Web Sayfası (E-Rapor), <https://www.nber.org/papers/w24733> (Erişim Tarihi: 03.08.2025).
- ALLPORT, Gordon W. (2016), **Önyargının Doğası**, Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları, Sakarya.
- BINGGELI, Steve, KRINGS, Franciska ve SCZESNY, Sabine (2014), “*Perceived Competition Explains Regional Differences in the Stereotype Content of Immigrant Groups*”, **Social Psychology**, S.55(1), ss.62-70.

- BLINDER, Scott (2015), “*Imagined Immigration: The Impact of Different Meanings of ‘Immigrants’ in Public Opinion and Policy Debates in Britain*”, **Political Studies**, S.63(1), ss.80-100.
- BRIGHAM, John C. (1971), “*Ethnic Stereotypes*”, **Psychological Bulletin**, S.76(1), ss.15-38.
- BYE, Hege H., HERREBRØDEN, Henrik, HJETLAND, Gunnhild J., RØYSET, Guro Ø. ve WESTBY, Linda L. (2014), “*Stereotypes of Norwegian Social Groups*”, **Scandinavian Journal of Psychology**, S.55, ss.469-476.
- CHAVEZ, Leo R. (2013), **The Latino Threat: Constructing Immigrants, Citizens, and the Nation**, Stanford University Press, Stanford/California.
- CUDDY, Amy Joy Casselberry, FISKE, Susan T. ve GLICK, Peter (2008), “*Warmth and Competence as Universal Dimensions of Social Perception: The Stereotype Content Model and the BIAS Map*”, **Advances in Experimental Social Psychology**, S.40, ss.61-149.
- CUDDY, Amy Joy Casselberry, FISKE, Susan T., KWAN, Virginia S. Y., GLICK, Peter, DEMOULIN, Stéphanie, LEYENS, Jacques-Philippe ve BOND, Michael Harris (2009), “*Stereotype Content Model Across Cultures: Towards Universal Similarities and Some Differences*”, **British Journal of Social Psychology**, S.48(1), ss.1-33.
- DURRHEIM, Kevin (2022), “*Stereotypes: In the Head, in Language and in the Wild*”, **The Routledge International Handbook of Discrimination, Prejudice and Stereotyping** (Ed. Cristian Tileagă, Martha Augoustinos, Kevin Durrheim), Routledge, Taylor & Francis Group, Oxon & New York, ss.184-196.
- ESSES, Victoria M. (2021), “*Prejudice and Discrimination Toward Immigrants*”, **Annual Review of Psychology**, S.72(1), ss.503-531.
- ESSES, Victoria M., JACKSON, Lynne M. ve ARMSTRONG, Tamara L. (1998), “*Intergroup Competition and Attitudes Toward Immigrants and Immigration: An Instrumental Model of Group Conflict*”, **Journal of Social Issues**, S.54(4), ss.699-724.
- FISKE, Susan T., CUDDY, Amy Joy Casselberry, GLICK, Peter ve XU, Jun (2002), “*A Model of (Often Mixed) Stereotype Content: Competence and Warmth Respectively Follow from Perceived Status and Competition*”, **Journal of Personality and Social Psychology**, S.82(6), ss.878-902.
- FISKE, Susan T., CUDDY, Amy Joy Casselberry ve GLICK, Peter (2007), “*Universal Dimensions of Social Cognition: Warmth and Competence*”, **Trends in Cognitive Sciences**, S.11(2), ss.77-83.
- FISKE, Susan T. ve LEE, Tiane L. (2008), “*Stereotypes and Prejudice Create Workplace Discrimination*”, **Diversity at Work** (Ed. Arthur P. Brief), Cambridge University Press, Cambridge, ss.13-52.
- FISKE, Susan T. ve NEUBERG, Steven L. (1990), “*A Continuum of Impression Formation, from Category-Based to Individuating Processes: Influences of Information and Motivation on Attention and Interpretation*”, **Advances in Experimental Social Psychology**, S.23, ss.1-74.
- FOLKMAR, Daniel (1911), **Dictionary of Races or Peoples**, Washington Government Printing Office, Senate.
- FONER, Nancy (2000), **From Ellis Island to JFK: New York’s Two Great Waves of Immigration**, Yale University Press, New Haven and London.
- FROELICH, Laura ve SCHULTE, Isabel (2019), “*Warmth and Competence Stereotypes About Immigrant Groups in Germany*”, **PLOS One**, S.14(9), ss.(e0223103).
- GILBERT, Gustave M. (1951), “*Stereotype Persistence and Change Among College Students*”, **The Journal of Abnormal and Social Psychology**, S.46(2), ss.245-254.
- GONZALES, Alfonso (2014), **Reform Without Justice: Latino Migrant Politics and the Homeland Security State**, Oxford University Press, Oxford - New York.
- GUGLIELMO, Thomas A. (2003), **White on Arrival: Italians, Race, Color, and Power in Chicago, 1890-1945**, Oxford University Press, New York.
- HERDA, Daniel ve DIVADKAR, Amshula (2023), “*The Imagined Immigration and the Criminal Immigrant: Expanding the Catalog of Immigrant-Related Ignorance*”, **Migration Letters**, S.20(1), ss.71-87.

- HIGHAM, John (2002), **Strangers in the Land: Patterns of American Nativism, 1860-1925**, Rutgers University Press, New Brunswick - London.
- IGNATIEV, Noel (1995), **How the Irish Became White**, Routledge, New York - London.
- JACOBSON, Matthew Frye (1998), **Whiteness of a Different Color: European Immigrants and the Alchemy of Race**, Harvard University Press, London.
- JOST, John T. ve BANAJI, Mahzarin R. (1994), “*The Role of Stereotyping in System-Justification and the Production of False Consciousness*”, **British Journal of Social Psychology**, S.33(1), ss.1-27.
- KATZ, Daniel ve BRALY, Kenneth W. (1933), “*Racial Stereotypes of One Hundred College Students*”, **The Journal of Abnormal and Social Psychology**, S.28(3), ss.280-290.
- KATZ, Daniel ve BRALY, Kenneth W. (1935), “*Racial Prejudice and Racial Stereotypes*”, **The Journal of Abnormal and Social Psychology**, S.30(2), ss.175-193.
- KEARS, Matthew John (2013), “*Metics and Identity in Democratic Athens*”, **Dostorates Thesis**, University of Birmingham, Birmingham.
- KLINEBERG, Otto (1968), “*Prejudice: The Concept*” **International Encyclopedia of the Social Sciences**, S.12, ss.439-448.
- KONITZER, Tobias B., IYENGAR, Shanto, VALENTINO, Nicholas A., SOROKA, Stuart ve DUCH, Raymond M. (2019), “*Ethnocentrism versus Group-Specific Stereotyping in Immigration Opinion: Cross-National Evidence on the Distinctiveness of Immigrant Groups*”, **Journal of Ethnic and Migration Studies**, S.45(7), ss.1051-1074.
- LEE, Tiane L. ve FISKE, Susan T. (2006), “*Not an Outgroup, not Yet an Ingroup: Immigrants in the Stereotype Content Model*”, **International Journal of Intercultural Relations**, S.30(6), ss.751-768.
- LEE, Tiane L. ve FISKE, Susan T. (2008), “*Stereotypes*”, **International Encyclopedia of the Social Sciences**, S.2, ss.136-139.
- LEMOINE, Rebecca (2014), “*Philosophy and the Foreigner in Plato’s Dialogues*”, **Doctoral Thesis**, The University of Wisconsin-Madison, Madison.
- LINNEMAN, William R. (1974), “*Immigrant Stereotypes: 1880-1900*”, **Studies in American Humor**, S.1(1), ss.28-39.
- LIPPMANN, Walter (1997), **Public Opinion**, Transaction Publishers, New Brunswick - London.
- MERRIAM-WEBSTER DICTIONARY (2024), “*Stereotype*”, **Merriam-Webster.com Dictionary**, <https://www.merriam-webster.com/dictionary/stereotype> (Erişim Tarihi: 03.03.2024).
- OXFORD UNIVERSITY PRESS (2024), “*Stereotype*”, **Oxford English Dictionary**, <https://www.oed.com/search/dictionary/?scope=Entries&q=stereotype> (Erişim Tarihi: 03.03.2024).
- ROSS, Edward Alsworth (1914), **The Old World in the New: The Significance of Past and Present Immigration to the American People**, The Century Co. Publishing, New York.
- SAVAŞ, Özge, GREENWOOD, Ronni M., BLANKENSHIP, Benjamin T., STEWART, Abigail J. ve DE AUX, Kay (2021), “*All Immigrants Are Not Alike: Intersectionality Matters in Views of Immigrant Groups*”, **Journal of Social and Political Psychology**, S.9(1), ss.86-104.
- SCHNEIDER, David J. (1996), “*Modern Stereotype Research: Unfinished Business*”, **Stereotypes and Stereotyping** (Ed. C. Neil Macrae, Charles Stangor, Miles Hewstone), The Guilford Press, New York - London, ss.419-462.
- SNYDER, Mark ve MIENE, Peter (1994), “*On the Functions of Stereotypes and Prejudice*”, **The Psychology of Prejudice: The Ontario Symposium** (Ed. Mark P. Zanna, James M. Olson), Lawrence Erlbaum Associates Publishers, New Jersey, ss.33-54.
- STEPHAN, Walter G., RENFRO, C. Lausanne, ESSES, Victoria M., STEPHAN, Cookie White ve MARTIN, Tim (2005), “*The Effects of Feeling Threatened on Attitudes Toward Immigrants*”, **International Journal of Intercultural Relations**, S.29(1), ss.1-19.

- TAJFEL, Henri (1969), “*Cognitive Aspects of Prejudice*”, **Journal of Biosocial Science**, S.1, ss.173-191.
- VELASCO GONZÁLEZ, Karina, VERKUYTEN, Maykel, WEESIE, Jeroen ve POPPE, Edwin (2008), “*Prejudice towards Muslims in the Netherlands: Testing Integrated Threat Theory*”, **British Journal of Social Psychology**, S.47(4), ss.667-685.
- WAGNER, Ulrich, CHRIST, Oliver ve HEITMEYER, Wilhelm (2010), “*Anti-Immigration Bias*”, **The SAGE Handbook of Prejudice, Stereotyping and Discrimination** (Ed. John F. Dovidio, Miles Hewstone, Peter Glick, Victoria M. Esses), SAGE Publications, London, ss.361-376.
- WIGGER, Iris (2019), “*Anti-Muslim Racism and the Racialisation of Sexual Violence: ‘Intersectional Stereotyping’ in Mass Media Representations of Male Muslim Migrants in Germany*”, **Culture and Religion**, S.20(3), ss.248-271.
- YALAZI, Esra ve KÜÇÜKER, Sultan Deniz (2024), “*Atina’da Göçmenlerin Hukuki Statüsü Üzerine Bir İnceleme: Lysias’ın Eratosthenes’e Karşı Adli Söylevi ve Çevirisi*”, **Archivum Anatolicum-Anadolu Arşivleri**, S.18(1), ss.239-268.
- YEMANE, Ruta ve FERNÁNDEZ-REINO, Mariña (2019), “*Latinos in the United States and in Spain: the Impact of Ethnic Group Stereotypes on Labour Market Outcomes*”, **Journal of Ethnic and Migration Studies**, S.47(1), ss.1-21.
- YINGER, J. Milton (1968), “*Prejudice: Social Discrimination*”, **International Encyclopedia of the Social Sciences**, S.12, ss.448-451.

